

Editorial

Els darrers mesos han estat marcats, en l'àmbit historiogràfic, per la pèrdua d'importants historiadors que han esdevingut un model de dedicació a la professió tant en l'aspecte científic com en l'humà. Tres d'ells estaven especialment vinculats a *Manuscripts. Revista d'Història Moderna*.

El Dr. Joan Bada i Elías (Barcelona, 1937-2017), professor de la Universitat de Barcelona i de la Facultat de Teologia de Catalunya, ha estat un renovador de la història religiosa de Catalunya a les èpoques moderna i contemporània. Es va doctorar el 1970 per la Universitat Gregoriana de Roma amb una tesi sobre la situació religiosa de Barcelona al segle XVI, dirigida pel P. Batllori, i per la Universitat de Barcelona el 1984 amb una tesi sobre la participació de l'Església catòlica en la crisi de l'Antic Règim a Catalunya. Conreador de la història de les esglésies cristianes quan aquest camp estava pràcticament desatès pels historiadors modernistes, la seva obra, com la del professor Joan Busquets, també recentment traspassat, introduí aires de renovació —en bona part vinculats al Concili Vaticà II— i va permetre deixar enrere la història hagiogràfica i apologetica que es feia des de moltes instàncies eclesiàstiques. N'és una prova l'article «Les relacions entre els bisbes i l'Estat a la Catalunya de la II-lustració», publicat en el número 20 de *Manuscripts* en el marc d'un dossier coordinat per la professora Montserrat Jiménez Sureda sobre les relacions Església-Estat a l'època de la II-lustració. Amb el seu rigor metodològic habitual, Joan Bada hi estudia la singular barreja d'II-lustració i regalisme dels bisbes catalans del segle XVIII, així com la repressió filipista sobre el clergat, la imposició del cadastre o l'aplicació a Catalunya del concordat de 1753.

La Dra. Eva Serra i Puig (Barcelona, 1942-2018), professora de la Universitat de Barcelona —i també, durant un temps, de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat Pompeu Fabra—, s'inicià en l'anàlisi de la Catalunya rural moderna, de què és fruit la seva tesi de doctorat, el valor de la qual ultrapassà de llarg l'estudi de cas de la baronia de Sentmenat al segle XVII. Ha estat un referent no només de la història agrària, sinó també, de manera molt destacada, de la història política i institucional. Les seves anàlisis sobre les institucions i el dret catalans abans de 1714 han renovat completament la nostra visió de la Dipu-

tació del General, les Corts o el Consell de Cent, tant des del punt de vista legal i polític com del sociològic.

Eva Serra escriví una lluminosa reflexió ja en el número 4 (1987) de *Manuscrits*, sobre «Tensions i ruptures de la societat catalana en el procés de formació de l'Estat Modern», dins d'un número consagrat a l'estudi de la transició del feudalisme al capitalisme. Analitzant l'evolució de la societat catalana des de la baixa edat mitjana fins a la Guerra de Successió, Serra parteix de la hipòtesi que la crisi baixmedieval afeblí encara més un feudalisme català estructuralment ja dèbil, tot impossibilitant-lo de ser un motor d'un nou estat propi i de resistir l'aparell del nou Estat hispànic. L'article acaba amb una pregunta en la qual ja es pot veure l'origen de la seva obra posterior: «¿Les institucions històriques [catalanes] aparentment immutables tenien possibilitats de solucions de recanvi i de novetats legislatives i eren susceptibles de transformació, és a dir de ser ocupades per unes bases socials noves i no pas feudals?».

L'article que Eva Serra va publicar al número 28 (2010) de *Manuscrits* és un exemple de l'amplitud dels seus interessos: a «Els moriscos de reialenc de les Terres de l'Ebre...» examina l'administració que el batlle de Tortosa va fer dels béns dels moriscos expulsats el 1610. Explotant al màxim una font econòmica que, a primera vista, podria semblar improductiva, Eva Serra ens descobreix aspectes fins aleshores molt poc estudiats a Catalunya, com són l'estructura de l'economia morisca, les relacions entre cristians nous i vells i les diferències socials i econòmiques entre els mateixos moriscos.

El Dr. Josep Fontana i Lázaro (Barcelona, 1931-2018) va impartir docència sobretot a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la Universitat Pompeu Fabra, però també a la Universitat de Barcelona i a la de Liverpool. Tot i que les publicacions del professor Fontana s'han centrat més en l'edat contemporània que en la moderna, la seva obra en aquest camp és també molt remarcable. En particular, no es pot destriar l'anàlisi de l'Antic Règim espanyol dels brillants llibres en els quals ell renova completament el nostre coneixement sobre la seva fi: *La quiebra de la monarquía absoluta, 1814-1820* (1971, reeditat encara el 2001), *La crisis del Antiguo Régimen (1808-1832)* (1992) i *Hacienda y Estado (1823-1833)* (2001). També han tingut una gran influència sobre les generacions posteriors els seus treballs sobre historiografia, sempre críticament atents a totes les novetats metodològiques que es produïen a Europa i als Estats Units.

Josep Fontana estigué vinculat a *Manuscrits* des dels seus inicis. Ja en el número 2 (1985), participà en un debat sobre l'aleshores naixent història de les mentalitats junt amb els professors Ricardo García Cárcel, Carlos Martínez Shaw, Josep Maria Salrach i Lluís Roura. El número 8 (1990) conté una reflexió seva a propòsit del concepte d'imperi, sobre el qual continuaria reflexionant fins a les seves últimes obres centrades en el segle xx. Fontana hi analitza les relacions entre metròpoli i colònies, particularment entre Espanya i Amèrica, i hi formula una hipòtesi de treball: que, així com l'afebliment de la maquinària administrativa espanyola al segle xvii beneficià els sectors americans dominants, la revigorització d'aquesta al segle xviii, amb el consegüent increment de la pressió fiscal, provocà una crisi de l'economia colonial i una conflictivitat social que són a

l'origen de la independència de les repúbliques hispanoamericanes. Al número 19 (2001) el professor Fontana aprofita la publicació d'una part de l'epistolari d'un dels seus mestres, Jaume Vicens Vives, per recordar la seva relació amb ell i els manuscrits de la seva obra que conserva.

També en els darrers dies ens ha deixat el Dr. Bartolomé Bennassar (Nîmes, 1929 – Tolosa de Llenguadoc, 2018), un dels hispanistes més importants del segle xx, decisiu en la formulació d'un estudi científic sobre la Inquisició, lluny de polèmiques ideològiques anteriors, i creador d'un model d'història urbana moltes vegades repetit amb la seva tesi sobre Valladolid al Segle d'Or, inspirada per Fernand Braudel. Atent al desenvolupament de la historiografia espanyola, no va deixar d'impartir conferències i seminaris sempre que hi era convidat, entre d'altres a la nostra Universitat Autònoma de Barcelona, gràcies a l'amistat que l'unia al professor García Cárcel.

En suma, la desaparició de Joan Bada, Eva Serra, Josep Fontana i Bartolomé Bennassar deixa els historiadors d'aquest país orfes de grans exemples que han obert camins radicalment nous a la historiografia. Hem d'agrair-los que volguessin confiar en *Manuscripts. Revista d'història moderna* per publicar algunes de les seves reflexions, intel·lectualment tan ambiciosos. Seguir treballant amb rigor i compromís social serà la manera d'honorar la seva memòria i mantenir viu el seu llegat.

